

אמונתו של בשר ודם

וַיִּדְעַתְּ כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנָּאֵמָן שְׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבָיו וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתָיו לְאַלְפֵי דוֹר: (דברים ז ט.)¹

דברים רבה פרשת עקב פרשה ג – בני אדם אמינים ונאמנים

"האל הנאמן" רבותינו אומרים: מאמונתו של בשר ודם אתה יודע מה אמונתו של הקב"ה.² מעשה ברבי פנחס בן יאיר שהיה דר בעיר אחת בדרום והלכו אנשים להתפרנס שם.³ והיו בידם שתי סאים של שעורים והפקידו אצלו, ושכחו אותם והלכו להם. והיה רבי פנחס בן יאיר זורע אותן בכל שנה ועשה אותן גורן וכונסן.⁴ אחר שבע שנים הלכו אותם החברים לשם לתבוע אותם ליתן להם. מיד הכיר אותם ר' פנחס בן יאיר, אמר להם: בואו וטלו אוצרותיכם מאצלי! הוי, מאמונתו של בשר ודם אתה יודע אמונתו של הקב"ה. ושוב מעשה בר' פנחס בן יאיר שהלך לעיר אחת והיו העכברים אוכלים בתחומה של אותה העיר. באו ובקשו הימנו.⁵ מה עשה רבי פנחס בן יאיר? אמר להן: למה אין אתם מפרישים מעשרותיכם כראוי? מבקשים אתם שנערב אתכם שאם אתם מפרישים מעשרותיכם כראוי, אין עכברים אוכלין עוד? אמרו לו: הן. ערב אותם והלכו העכברים ולא נראו עוד.⁶ דבר אחר: מעשה באדם אחד שהיה חופר שיחים לרבים. בתו היתה הולכת בדרך ובאת לעבור בנהר ושטפה. באו ואמרו לו לרבי פנחס: כך הגיע לבתו של פלוני. אמר להם: אי אפשר! כיון שהיה עושה רצונו של הקב"ה

¹ פסוק זה הוא מסוף פרשת ואתחנן, אבל המדרש הדורש אותו ממוקם בראש פרשתו ומתחבר, בסופו "לעקב תשמעון", כפי שנראה להלן. לעצם הביטוי "האל הנאמן", הוא ייחודי במקרא והמקום הידוע בו חוזר הביטוי, הוא בברכה הראשונה שלאחר ההפטר: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים שכל דבריו אמת וצדק וכו'". אבל במקרא, נראה שהמקבילה, בלשון קצת שונה, היא בספר דברים עצמו פרק לב פסוק ד, שירת האזינו: "הצור תמים פָּעָלוּ כִּי כָל דְרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עֹל צְדִיק וְיֵשֶׁר הוּא". וגם היא מיוחדת אם לא יחידה במקרא. כפשוטו בפרשנות המקרא ובמדרש, הפסוק מדבר על נאמנותו של הקב"ה, שהוא שומר ברית וחסד ואינו מקפח שכר כל בריה ובריה (וגם גומל לרשע כרשעתו כפי שממשיך שם הפסוק הסמוך, דברים ז י: "וּמִשְׁלֵם לְשֹׁנָיו אֵל פִּנּוּי הַהֲבִידוּ לֹא יֵאָחֵר לְשֹׁנָיו אֵל פִּנּוּי יִשְׁלֵם לוֹ"). כך מבין זאת למשל מדרש תנאים לדברים טו ח: "וכל מי שהוא נותן צדקה לפועלי תורה הקב"ה שומרו לאלף דור דכתיב: וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור"; וכך מפרש גם רמב"ן על הפסוק: "ועוד תדע מזה שהוא האל הנאמן - שלא ישוב דברו ריקם, והוא שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצותיו - יראי שמו, לאלף דור - בזרעם, כאשר שמר לך ברית אבותיך". אבל המדרש שלנו מתמקד דווקא באמונת בשר ודם, באמונת בני האדם (ומשם הוא מסיק בקל וחומר לאמונתו של הקב"ה). ובאמונה זו, בלשונונו היום בנאמנות או אמינות זו, נרצה לדון הפעם. לעבוד או לעסוק בסחורה.

² שזו באמת חסידות יתירה. ראו מסכת בבא מציעא כח ב: "כל דבר שעושה ואוכל, כגון פרה וחמור - מטפל בהן עד שנים עשר חדש. מכאן ואילך - שם דמיהן ומניהן. עגלים וסייחין מטפל בהן שלשה חדשים ... אווזין ותרנגולין מטפל בהם שלשים יום ... תרנגולת ובהמה נסה מטפל בהן שנים עשר חודש ... עגלים וסייחין מטפל בהן שלשים יום ... וכל דבר שטיפולו מרובה משכרו - מטפל בהן שלשה ימים, מכאן ואילך - שם דמיהן ומניהן". שם דמיהן פירושו בראשונים על הדף שדנים כיצד הוא רשאי לשון בעצמו, שמה בשוק או מנכס לעצמו ומניה את הכסף למשמרת (שם). ראו דיון בראשונים על הדף שדנים כיצד הוא רשאי לשון בעצמו, שמה ימכור בזול ובלבד שייפטר מהצורך לשמור ולהשגיח. ועוד שם הדיון איך מתנהגים עם ספרים ותפילין שנמצאו. וכל זה חלק ממצוות **השבת אבדה** בדברינו בפרשת כי תצא. ואם נחזור למידת החסידות, ראו מעשה דומה בגמרא תענית כה ע"א: "אמר רב פנחס: מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם תרנגולין, ומצאתן אשתו של רבי חנינא בן דוסא, ואמר לה: אל תאכלי מביציהן. והרבו ביצים ותרנגולין, והיו מצערין אותם, ומכרן, וקנה בדמיהן עזים. פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולין, ואמר לחבירו: בכאן הנחתי התרנגולין שלי. שמע רבי חנינא, אמר לו: יש לך בהן סימן? - אמר לו: הן. נתן לו סימן ונטל את העיזין, והן הן עיזי דאייתו דובי בקרניהו". עזים שהיו נלחמות בדובים שבאו לטרוף ולהזיק והעזים הניסו אותם. שיעשה משהו לסילוק מכת המכרסמים.

³ ראו שמות רבה לא יז: "מעשה באדם אחד שהיה מוציא מעשרותיו כראוי והיה לו שדה אחת והיתה עושה אלף מדות ומוציא ממנה מאה מדות למעשר ומן המותר היה מתפרנס הוא ובני ביתו. בשעת פטירתו קרא לבנו ואמר לו: בני, תן דעתך על שדה זו כך וכך מדות היא עושה, כך וכך מדות למעשר וממנה הייתי מתפרנס כל ימי. כשנפטר מן העולם, שנה ראשונה זרע אותה הבן עשתה אלף מדות והוציא ממנה מאה למעשר, שנה שניה נכנס בו עין רעה פחת עשרה ופחתה היא מאה, וכן שלישית וכן רביעית וכן חמישית עד שעמדה על מעשרותיה. כיון שראו קרוביו כך, עמדו ולבשו לבנים ונתעטפו לבנים ונכנסו אצלו. אמר להם: לא באתם אלא לשמוח עלי! אמרו לו: חס וחלילה! לא באנו אלא לשמוח עמך. לשעבר היית בעל הבית והקב"ה כהן, ועכשיו נעשית כהן והקב"ה בעל הבית". מנגד, מדרש תנחומא פרשת ראה סימן יב (כל המדרשים הם על הפסוק "עשר תעשר"): "מעשה באדם אחד שהיה מוציא מעשרותיו כראוי והיה לו שדה אחת ונתן לו הקדוש ברוך הוא בלבו שיעשה ועשה: חציה זרע וחציה בית מקוה מים. ובאת שנת בצורת והוה מזבין סאה חטין בסלע וסאה מים בתלת סלעים והוה מכריז ואמר אתון זבנין סאה דמיא דהיא עבדא תלת סאין דחטין. מי גרם לו זאת? על ידי שהוציא מעשרותיו כראוי, משה מזהיר את ישראל עשר תעשר". נראה שאמונתו של בשר ודם כאן, היא שאם רבי פנחס מבטיח שאם יעשו כראוי תשרה בתבואה הברכה וכך אכן אירע; קל וחומר כשהקב"ה מבטיח. ראו הבטחת הנביא מלאכי פרק ג פסוק י: "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף גביתו ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והירקתי לכם ברכה עד בלי די". ראו דברינו **הפטרות שבת הגדול** וכן **לא תנסו** בפרשת ואתחנן.

במים, אין הקב"ה מאבד את בתו במים! מיד נפלה צוחה בעיר: באתה בתו של פלוני. אמרו רבותינו: כיון שאמר ר' פנחס בן יאיר כך, מיד ירד מלאך והעלה אותה.⁷ מעשה ברבי שמעון בן שטח שלקח חמור אחד מישמעאלי אחד. הלכו תלמידיו ומצאו בו אבן אחת טובה תלויה לו בצוארו. אמרו לו תלמידיו: רבי, "ברכת ה' היא תעשיר" (משלי י כב).⁸ אמר להם רבי שמעון בן שטח: אני, חמור לקחתי, אבן טובה לא לקחתי! הלך והחזיקה לאותו ישמעאלי. וקרא עליו אותו ישמעאלי: ברוך ה' אלהי שמעון בן שטח.⁹ הוי: מאמונתו של בשר ודם, אתה יודע אמונתו של הקב"ה, שנאמן לשלם לישראל שכר המצות שהן עושים. מניין? "ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים" (דברים ז יא), אבל מתן שכרן "והיה עקב תשמעון" - בעקב אני פורע לכם.¹⁰

בראשית רבה לג א – אנשי קציא

אלכסנדרוס מקדון הלך אצל מלך קציא לאחורי הרי חשך ושלח לו.¹¹ יצא לו (מלך קציא) טעון לחם של זהב בתוך קערה של זהב. אמר לו (אלכסנדר מלך קציא): לממונד אני צריך? אמר לו (מלך קציא לאלכסנדר): ולא היה לך מה לאכול בארצך שבאת לכאן? אמר לו: לא באתי [לשם ממון], אלא רוצה אני לדעת איך אתם דנים. יום אחד ישב אצלו. בא אדם אחד וקבל על חברו. אמר: אדם זה מכר לי חורבה אחת ומצאתי בתוכה מטמון. זה שקנה אמר: חורבה קניתי, ממון לא קניתי. וזה שמכר אמר: חורבה וכל מה שבתוכה מכרתי. אמר (מלך קציא) לאחד מהם: יש לך בן זכר? אמר לו: הן. ואמר לאחר: יש לך בת נקבה? אמר לו הן. אמר להם: לכו והשיאו זו לזה ויהא הממון לשניהם.¹² ראהו (מלך קציא לאלכסנדר מוקדון) יושב תמה. אמר לו: מה? לא דנתי יפה? אמר לו: הן. אמר לו: אילו היה אצלכם, איך הייתם דנים? אמר לו: הורגים זה וזה והמלכות נוטלת ממון שניהם.¹³

⁷ השווה עם הסיפור בגמרא יבמות קכא עמוד ב על בתו של ר' נחוניא: "תנו רבנן: מעשה בביתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור הגדול, ובאו והודיעו לרבי חנינא בן דוסא, שעה ראשונה - אמר להם: שלום, שניה - אמר להם: שלום, שלישית - אמר להם: עלתה. אמר לה: בתי, מי העלך? אמרה לו: זכר של רחלים נזדמן לי וזקן מנהיגו. אמרו לו: נביא אתה? אמר להם: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא דבר שהצדיק מתעסק בו, יכשל בו זרעו?". (אך סופו של בנו שם היה קשה יותר, ראו שם במקור). נראה שאמונתו של בשר ודם כאן, היא שאם בני אדם (צדיקים) אינם מוכנים לעוולה של חוסר צדק והופכים עולמות להצלה ולטובה, כך ודאי יעשה גם הקב"ה. אך פנחס בן יאיר כמו ר' חנינא בן דוסא וחוני המעגל הם דמויות של 'בעלי מופת' (כולל בהמותיהם) שלא תמיד נחלה רוח חכמים מהם.

⁸ קבלת מתנה משמים.

⁹ נראה שאמונתו ישמעאלי ידע את התורה או שהיה מצאצאי עבד אברהם (אליעזר) וממנו לקח את הביטוי. ראו מה אומר העבד אשר נשלח לקחת אשה ליצחק כאשר נראה ששליחותו הצליחה: "ברוך ה' אלוהי אדוני אברהם" (בראשית כד כז). עוד במקרא, ברכת חירם או חורם מלך צור לשלמה בעת שזה עלה לשבת על כסא המלוכה, דברי הימים ב פרק ב פסוק יא: "ויאמר חורם ברוך ה' אלהי ישראל אשר עשה את השמים ואת הארץ אשר נתן לדוד המלך בן חכם יודע שכל ובינה אשר יבנה בית לה' ובית למלכותו". ובלשון חכמים, ויקרא רבה (וילנא) יג ה: "אלכסנדרוס מוקדון כד הוה חמיל לרבי שמעון הצדיק, אמר: ברוך ה' אלהי של שמעון הצדיק". ולהלכה אנו שואלים אם היה דבר כזה קורה בין יהודי ליהודי, האין זה פשיטא שזה מקח טעות? האם התלמידים חשבו שזה בסדר רק משום שמדובר בגוי? נשמח לשמוע דעת בעלי תריסין.

¹⁰ הגענו, כדרך דרשות רבות שבראש הפרשה, בפרט בדברים רבה, לפסוק הפותח את פרשתנו: "עקב תשמעון", הן באמונתו של הקב"ה הנאמן לשלם שכר. אך לא כאן ועכשיו, אלא ב"עקב" - בעתיד. סיום הדרשה מתבסס על שילוב הפסוק החותם את פרשת ואתחנן עם זה הפותח את פרשת עקב, שהמדרש מציע לקרוא אותם ברצף למרות הפרשה הפתוחה שביניהם: "ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשותם: והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך". שניהם אגב, ממשיכים את הפסוק ששמנו בראש הדף ואת המשכו שהבאנו בהערה 2: "וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו לאלף דור: ומשלם לשנאיו אל פניו להאבדו לא יאחר לשנאו אל פניו ושלם לו". כך מציע המדרש שנבין פסוקים אלה ואת החיבור בין פרשות ואתחנן ועקב: ידיעת "האל הנאמן" צריכה להביאנו לעשייה של "אמונת בשר ודם", בבחינת: "מה הוא רחום, אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון וכו'" (מדרש ספרי בפרשתנו פסקא מט). אך כל זאת, ללא חשבונות וללא ציפייה לתגמול מידי. גם אם אלה לכאורה מובטחים בפסוקים אלה. לא תמיד תראה מיד את החצי השני של הפסוק הראשון, את שמירת הברית והחסד וגם לא איך הקב"ה משלם לשונאיו. העיקר הוא הפסוק: "ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשותם", מתוך אמונת בשר ודם. אבל לא רק אמונה בין אדם למקום, אלא גם אמונה ואמינות ונאמנות בין אדם לחברו, כולל אמונה עם גויים שאינם בני ברית. ולהאמין שאמונתו ונאמנותו של הקב"ה "האל הנאמן" לשלם לך שכר כגמולך בו תבוא אי שם ב"עקב".

¹¹ שליחים להודיע על בואו.

¹² הפתרון: שידוך, בניית החורבה ומטמון הדדי. ואם מישהו נזכר בסיפור "מעשה בשני אחים", אין זה מדרש, אלא פולקלור כללי.

¹³ כבר הארכנו לדון במדרש זה בדברינו אדם ובהמה תושיע ה' בפרשת נח. וכאן רק רצינו להראות שמידת חסידותו של ר' שמעון בן שטח, הייתה גם אצל אנשי קציא (קצה העולם?) ובזכותה ירד להם מטר בשפע וארצם פוריה. נאמנות בשר ודם של כל בני האדם ('באי בראשית'). אך לפי שמדרש זה הוא של חז"ל (גם אם בנוי עפ"י פולקלור של עמים אחרים), יש אולי לראות בו ניגוח של תרבות יוון, יותר מאשר שבחם של נכרים, מה גם שהם "מארץ רחוקה" (מעבר להרי החושך). אך עדיין הסיפור קיים ולאורו, קשה עוד יותר להבין את ניסיונם של תלמידי רבי שמעון בן שטח להכשיר דבר שזכה בו רבם בדרך שהיא טעות ברורה ואיננה "הטוב והישר". כך או כך, הרי לנו "מאמונתו של בשר ודם" גם אצל שאינם בני ברית.

מסכת דרך ארץ פרק המינין הלכה טו – מי הם נאמני ארץ

בעלי אמנה, ומכסי רזים, ומשיבי פקדון, ומחזירי אבדה, עליהם הכתוב אומר: "עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי" (תהלים קא ו).¹⁴

מסכת תענית דף ח עמוד א – בעלי אמנה

אמר רבי אמי: אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה, שנאמר: "אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף" (תהלים פה יב).¹⁵ ואמר רבי אמי: בוא וראה כמה גדולים בעלי אמנה, מניין - מחולדה ובור. ומה המאמין בחולדה ובור - כך, המאמין בהקדוש ברוך הוא - על אחת כמה וכמה.¹⁶

מסכת חגיגה דף יד עמוד א – אמנה בתורה מול אמנה בדרך ארץ

אמר רב קטינא: אפילו בשעת כישלונה של ירושלים לא פסקו מהם בעלי אמנה, שנאמר: "כי יתפש איש בארץו ... שְׁמֵלָה לְכָה קָצִין וְתִהְיֶה לָנוּ ... יִשָּׂא בְיָוֵם הַהוּא לְאָמֵר לֹא אֶהְיֶה חֹבֵשׁ וּבְבֵיתִי אֵין לְחֶם וְאֵין שְׁמֵלָה לֹא תִשְׁמְנִי קָצִין עִם" (ישעיהו ג ו-ז) ... לא אהיה חובש, לא הייתי מחובשי בית המדרש, ובביתי אין לחם ואין שמלה - שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא תלמוד.¹⁷ ... והאמר רבא: לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה בעלי אמנה, שנאמר: "שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה" (ירמיהו ה א).¹⁸ - לא קשיא: הא - בדברי תורה, הא - במשא ומתן. בדברי תורה - הו, במשא ומתן - לא הו.¹⁹

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דזיהי פרשה ו – מי יבוא בשער ה'

... וכן את מוצא שלא ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא אלא בזכות אמנה שהאמין בה' ... וכן את מוצא שלא נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר האמנה ... וכן הוא אומר: "אמונים נוצר ה' " (תהלים לא כד),

¹⁴ בעלי אמנה הם "אנשים נאמנים המקיימים את הבטחותיהם" (פירוש שטיינזלץ לגמרא תענית שנראה להלן). לא "בעלי אמונה" שבין אדם למקום, אלא בעלי אמנה שבין אדם לחברו. אצל חז"ל שתי אמנות אלה קשורות, אבל שונות והוא הנושא בו בחרנו לעסוק, איך מנאמנותו או אמינותו של בשר ודם, אפשר להגיע גם לאמונה באמינותו ונאמנותו של הקב"ה שהוא שומר הברית והחסד, השכר והעונש. מדרשים אחרים דורשים את "נאמני ארץ" על שבת הלוי (תנחומא במדבר יז), הכהן הגדול (במדבר רבה ג ג) והאבות (פסיקתא דרב כהנא פסק י). אבל כאן נאמני ארץ הם אנשי אמנה, אנשי אמון: מי שמחזיר אבידה, משיב פיקדון ומכסה סוד ולא הולך רכיל (כך נראה לנו לפרש את "מכסי רזים"). ומכאן נפליג לעוד כמה "בעלי אמנה" שבמדרש.

¹⁵ אם יש אמת בארץ, יבוא הצדק מהשמים. וצדק כאן הוא ברכת הגשם, כמו שמובא בתוספתא מעשר שני פרק ה הלכה כה: "וצדק משמים נשקף - משמים, מאוצר טוב שבשמים שנאמר: 'יתח' ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארץ' (דברים כח יב). ואכן, לאנשי ארץ קציא הנ"ל היה גשם בשפע ואדם ובהמה הושיע שם ה'.

¹⁶ רש"י על הדף מבאר מהו מעשה חולדה ובור, שהיה, כנראה, ידוע בע"פ ללומדי התלמוד, ורש"י העלוהו על הכתב וככה השתמר: "מחולדה ובור - שהמיתו שני בני אדם, מצוי הוא באגדה: מעשה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה, אמרה: מי מעיד והיה שם בור אחד וחולדה, אמר הבחור: בור וחולדה עדים בדבר. לימים, עבר על אמונתו ונשא אחרת, והוליד שני בנים. אחד נפל לבור ומת, ואחד נשכתו חולדה ומת. אמרה לו אשתו: מה מעשה הוא זה שבנינו מתים במיתה משונה? ואמר לה: כך וכך היה המעשה". ומסיים שם רש"י: "המאמין בהקדוש ברוך הוא - שמשימו עד בינו לבין חבירו - על אחת כמה וכמה". נוסח מורחב-מה מופיע בתוספתא על הדף ומורחב יותר בספר (מילון) הערוך לר' נתן בן יחיאל מרומי. ראו גם לבנר, כל אגדות ישראל, חלק רביעי עמ' 308-318. חפשו באינטרנט "חולדה ובור". בעלי האמנה כאן הם אפילו לא בני אדם, יהודים או גויים, כי אם בעל חיים וחפץ דומם - חולדה ובור. הטבע היינו אומרים, הטבע הוא שממר את העדות על הבטחת הבחור לבחורה והוא גם שהעיד בו ופגע בו (והוא השכיל להבין, הפנים והודה). כמו שאומר המדרש על משה שמעיד בשירת האזינו את השמים והארץ שהם שישמרו את העדות וח"ח גם יפגעו במי שיעבור עליה בבחינת: "יד העדים תהיה בו בראשונה". ראו ספרי דברים האזינו פיסקא שו. קל וחומר מי שמאמין (שם כעד) את הקב"ה.

¹⁷ ראו דרשת הגמרא במלואה שם, שפנו לאדם שיקח משרה של רבנות ותורה (השווה "שמלה" עם הביטוי "נטל אדם טלית") והוא מסרב ואומר שאין בידו לחם ושמלה, "לא מקרא ולא משנה ולא תלמוד". היו אנשי אמנה שסירבו להתמנות לתפקיד בתורה ...

¹⁸ היינו שאין עוד אנשי אמנה בירושלים ערב החורבן, כמאמר הכתוב: "פסו אמונים מבני אדם" (תהלים יב ב).

¹⁹ בדברי תורה (וכבוד רבנות) היו אנשי אמנה שלא נטלו שררה שאינם ראויים לה, אבל בעסקי משא ומתן, בחיי כלכלה ומסחר, בין אדם לחברו - לא היו נאמנים. מעניין שבים המדרשים על חורבן הבית והארץ, נפקד בד"כ מקומו של מדרש זה הנחבא אל הכלים ויכול להתחבר למדרשים שבית ראשון חרב על שדנו דין תורה (בבא מציעא ל ע"ב). נאמנות בתורה הייתה, אבל לא נאמנות בדרך ארץ. ועל זה זועק הנביא. אבל אנחנו בשבת נחמה (השנייה) ולא נחזור למדרשי חורבן, רק נדבק למדרשי אמנה. הקשר בין בעלי תורה ובעלי אמנה נמצא גם במדרש הידוע בגמרא שבת לא ע"א: "בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, לפללת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר? ואנו מנסים להבין דבר מתוך דבר בדרשה זו: מדוע השאלה לקביעת עתים לתורה ולמשא ומתן באמונה צמודים זה לזה? ונזכרנו בדרשת האמורא אביי שבמסכת יומא פו ע"א: "אביי אמר: כדתניא, ואהבת את ה' אלהיך - שיהא שם שמים מתאהב על ידך. שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה - ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו ... אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו!". תורה עם דרך ארץ.

מזכירין אמונת אבות ... ואומר: "זה השער לה' צדיקים יבאו בו" (תהלים קיח כ). בעלי אמנה מהו אומר?
 "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים" (ישעיה כו ב) - השער הזה, כל בעלי אמונה נכנסין בו.²⁰

קהלת רבה פרשה ג סימן ט – כביכול גם הקב"ה

א"ר יצחק בר' מריון: "וצדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב ד), אפילו צדיק חי העולמים מאמונתו הוא חיה.²¹

שבת שלום
 מחלקי המים

²⁰ הרבה שערים יש, אבל זה של ישעיהו: "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים" הוא השער שכל בעלי אמנה נכנסים בו. האם גם אנשי קציה? עפ"י ספרא אחרי מות פרשה ט "אשר יעשה אותם וחי בהם", התשובה היא: כן, גם אנשי קציה (אחרי "צעד קטן" נוסף). ובמחשבה שנייה, אולי לא רק בשער האמנה של ישעיהו, שמפרקיו הנפלאים אנו שואבים נחמה בשבועות אלה, נכנסים בעלי אמנה, אלא גם בשער של ספר תהלים, זה שהצדיקים נכנסים בו. ואלה דברי מדרש ספרא שהבאנו בהרחבה בדברינו [אשר יעשה אותם האדם וחי בהם](#), בפרשת אחרי מות: "היה רבי ירמיה אומר: אתה אומר מנין אפילו גוי ועושה את התורה הרי הוא ככהן גדול? תלמוד לומר: אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. וכן הוא אומר: וזאת תורת ה' והלויים וישראל לא נאמר כאן, אלא: וזאת תורת האדם ה' אלהים. וכן הוא אומר: פתחו שערים ויבוא כהנים ולויים וישראלים לא נאמר, אלא: ויבוא גוי צדיק שומר אמונים. וכן הוא אומר: זה השער לה' כהנים לווים וישראלים לא נאמר, אלא: צדיקים יבואו בו. הא, אפילו גוי ועושה את התורה הרי הוא ככהן גדול".

²¹ כביכול, אפילו הקב"ה לא יכול לחיות בלי אמנה! ועד שנקבל הסברים יפים משואבי המים לדרשה מיוחדת זו, נפנה למדרש ספרי דברים פרשת האזינו פסקא שז: "אל אמונה, שהאמין בעולם ובראו". מדרשים רבים, על הפסוק: "אני אמרתי עולם חסד יבנה", מדגישים שהעולם בנוי על חסד ועל לפני משורת הדין (ולא על האמת). אבל כאן, "אפילו צדיק חי העולמים, מאמונתו הוא חיה" ורק משהאמין שיש סיכוי לאמנה בעולם – ברא אותו. ראו הפסוק המלא בתהלים פט ג: "כי אֶמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה שְׁמַיִם תִּכְן אֲמוֹנַתְךָ בָהֶם". וראו עוד בתהלים סא ח: "יֵשֶׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וְאֱמֶת מִן יִצְרָהוּ". ועד שנזכה לשוב ולדרוש בפסוקים נפלאים אלה, נשמח כאמור לשמוע לקח משואבי המים לגבי מדרש קהלת רבה הנ"ל.